

jonka tarkoituksena on kehittää EU:n yhteistä identiteettiä ja kuuluvuudentunnetta. Tässä yhteydessä eurooppalaisella kulttuuriperinnöllä on ollut keskeinen rooli. Tuorein esimerkki siitä on Euroopan komission Euroopan kulttuuriperintötunnus-ohjelma (*European Heritage Label*), jonka tehtävänä on korostaa kohteiden eurooppalaista ulottuvuutta ja luoda sitä kautta eurooppalaista narratiivia. 29 perintökohteesta lähes puolet – 12 – sijaitsee EU:n niin sanotuissa uusissa jäsenmaissa.

Liettualaisen Vytautas Magnus-yliopiston professori Rūta Eidukevičienė ja tutkija Daiva Citvarienė analysoivat konferenssissa yhden kulttuuriperintökohteen, Kaunasin vuosien 1919–1940 arkkitehtuurin käyttöä turismireiteissä. Esityksestä selvisi, että reiteissä painotetaan vahvasti kansallista ulottuvuutta, kun taas kaupungin eurooppalainen merkitys jää kulttuuriperintötunnuksesta huolimatta vähälle huomiolle.

Makrotason ohella konferenssissa käsiteltiin identiteettiä ja yhteenkuuluvuutta myös kansalaisten tasolla. Näin esimerkiksi Linköpingin yliopiston tutkija Indre Genelyte esitteli Baltian maiden runsasta ja pitkäaikaista maastamuuttoa käsittelevää tutkimustaan. Samaan työryhmään osallistunut Södertörnin yliopiston tutkija Vasileios Petrogiannis kertoi Ruotsiin muuttaneiden

latvialaisten ja kreikkalaisten samaistumisesta kansalliseen, alueelliseen ja eurooppalaiseen identiteettiin. Petrogianniksen haastattelulokset vahvistivat, että identiteetin tutkiminen on metodologisesti vaativa: vastaukset tyyliin ”minulla ei ole eurooppalaista identiteettiä, mutta kuulun Eurooppaan” osoittavat, että identiteetti ja kuuluminen ovat monitasoisia ja muuttuvia prosesseja.

Konferenssi päättyi sessioon Lev Nikolaevich Gumilev: The Karl Marx of Eurasianism?, jossa Södertörnin yliopiston professori Mark Bassin esitteli kirjaansa *The Gumilev Mystique: Biopolitics, Eurasianism and the Construction of Community in Modern Russia*. Gumilevin (1912–1992) sivilisaatiota, Venäjää ja Euraasiaa käsittelevistä teksteistä on Venäjällä ja osassa entisistä neuvostotasavalloista tullut viimeisten vuosikymmenien aikana erittäin suosittuja ja häntä pidetään alueella yhtenä merkittävimmistä intellektuelleista. Bassinin mukaan suosion taustalla on Gumilevin laaja ristiriitainen tuotanto, joka vetoaa eri syistä erilaisiin kohderyhmiin. Tekstejä hyödynnetään muun muassa identiteettikamppailussa, jossa Euraasia asetetaan vastakkain Euroopan kanssa.

Sigrid Kaasik-Krogerus

Maskuliinisuudesta yllirajaisesti tieteen ja taiteen keinoin

Osana Anni Kankaan vetämää Tampereen yliopiston tutkimusprojektia *Making Spaces of Justice Across East-West Divide* järjestettiin Arja Rosenholmin johdolla Tampereella työväenmuseo Werstaassa ja Lenin-museossa 3.–4.12.2016 kaksipäiväinen seminaari *Masculinities on Borders: Films and Talks on Male Realities and Images in Finland and Russia*. Koneen Säätiön rahoittama projekti toteutetaan suomalaisten ja venäläisten tutkijoiden ja taiteilijoiden yhteistyönä. Projektissa käsitellään erityisesti maahanmuuttoa ja monikulttuurisuuteen sekä sukupuolen ja seksuaalisuuden politiikkaan liittyviä kysymyksiä, joita lähestytään suomalaista ja venäläistä yhteiskuntaa yhdistävinä teemoina.

Tieteen ja taiteen vuoropuhelua Werstaalla nähtiin ja kuultiin runsaasti, siinä mielessä seminaariviikonloppu oli erittäin onnistunut. Puheenvuoroissa ja niiden synnyttämässä keskustelussa transnationaalinen näkökulma jäi välillä vähemmälle huomiolle, sillä usein Suomeen ja Venäjään liittyviä kysymyksiä käsiteltiin

erikseen. Monipuolinen esiintyjäkaarti koostui lähinnä suomalaisista ja venäläisistä tieteen ja taiteen tekijöistä, olipa mukana yksi politiikkokin. Seminaarin sijoittaminen museotiloihin oli hyvä ratkaisu, sillä muikin kuin akateemisen yleisö oli löytänyt varsin hyvin paikalle; parhaimmillaan Werstaan Väinö-auditorio oli lähes täynnä.

Seminaari jakautui neljään osaan, joista kolme ensimmäistä oli ensimmäisenä päivänä. Lauantai-aamupäivän teemana olivat sodan ja rauhan muistot sekä muistit maskuliinisuuden kontekstissa. Teemaan ajettiin sisään katsomalla Juhani Haukan (Aalto-yliopisto) dialoginen dokumenttielokuva *Uni sodasta* (2015), jossa suomalaiset sotaveteraanit kertovat miten sota seitsemän vuosikymmenen jälkeen yhä palaa heidän miinsä. Yksi näkee unia polttamastaan rautatieasemasta, toinen kaatuneesta asetoveristaan, kolmas mystisestä venäläisnaisesta. Ohjaaja itse kommentoi elokuvaansa kertoen miten veteraanien häiritsevät unet olivat saaneet

hänetkin näkemään outoja unia isoisästään.

Seuraavaksi oli puheenvuoro tieteellä: Aleksandrina Vanke (Venäjän tiedeakatemia sosiologian yksikkö) avasi venäläisten Afganistanin sodan veteraanien kollektiivisen muistin yksityiskohtia, joissa (kuoleman)pelon lisäksi päällimmäisenä tunteena nousee esiin (elämän) ilo, sillä veteraanien tapaamisissa muistellaan mieluummin hauskoja sattumuksia kuin vaikeita asioita. Sodassa armeijan kuri pyrki rajaamaan tunteita, mutta veteraanien myöhemmissä tapaamisissa on Vanke aineiston mukaan paljon halailua ja suukottelua. Tutkija myös huomautti, että Haukan elokuvan suomalaisilla päähenkilöillä mainituista tunteista jäljellä näytti olevan vain pelko. Avoimeksi jäi, oliko tässä kyse enemmän siitä, että sotia muistellaan rajan eri puolilla eri lailla vai ohjaajan valinnoista.

Ville Kivimäki (Tampereen yliopisto) esitelmöi tutkimustiedosta sodan kokeneiden painajaisista, joita – kuten muitakin sodan traumoja – näyttää esiintyvän sitä enemmän mitä likeisemmin henkilö on sodassa osallisena ollut. Sodan somaattisilla traumoilla on siis selvä yhteys henkisiin traumoihin, ja toinen maailmansota vaatii aiheuttamansa stressin kautta yhä uusia uhreja. Aamupäivän kolme esitystä loivat kaivattua vuoropuhelua niin tieteen ja taiteen välillä kuin ylirajaisestikin, sillä ne liikkuivat niin lähellä toistensa aiheita.

Eniten yleisöä vetänyt ensimmäisen päivän iltapäivä keskittyi sukupuolen ja seksuaalisuuden poliittisiin ulottuvuuksiin. Jiri Niemisen (Tampereen yliopisto) esityksessä käsiteltiin suomalaisten miespoliitikkojen hyvin monimuotoisia maskuliinisia ja feminiinisiäkin piirteitä, joissa esitelmöitsijä näkee merkkejä hegemonisen maskuliinisuuden pirstoutuneisuudesta. Suomalaisen yhteiskunnan viime vuosikymmenten feminisoituminen näyttää hyödyttäneen erityisesti feminiinisiä piirteitä maskuliiniseen kehoonsa yhdistäviä miespoliitikkoja, ei niinkään naispoliitikkoja. Eroa Venäjään tuntuisi olevan, vai miksi muuten presidentti kokisi tarvetta selitellä virkaanastujaisten kyyneleitään purevalla viimalla?

Pietarilaisia ja moskovalaisia homomiehiä haastatellut Cai Weaver (Helsingin yliopisto) esitteli tutkimuksensa alustavia tuloksia. Vaikka haastateltavat olivat täysin avoimia suuntautumisestaan, juuri kukaan heistä ei ollut halukas identifioitumaan LGBT-yhteisöön. Pikemminkin he kokivat olevansa ”tosimiehiä”, joskin sattumalta myös homoja. On tosin todettava, että vaikka haastateltavat itse olivatkin sinut seksuaalisuutensa kanssa, niin heidän läheisil-

leen se oli yleensä perin ongelmallista. Perhe ja ystävät eivät ole osanneet tukea, vaan sen sijaan heitä on pitänyt kouluttaa siitä, mistä asiassa oikeastaan on kyse. Haastateltavilla tuntui olevan myös hyvin vahva venäläinen identiteetti. Eroista ja yhtäläisyyksistä Suomen tilanteeseen ei keskusteltu, mutta sellainen tunne esityksestä jäi, että seksuaalivähemmistöillä on kansallisia erityispiirteitä.

Iltapäivän kolmannen tieteellisen puheenvuoron sai Tatjana Rjabova (Ivanovon valtiopoliisiopisto), joka käsiteli Putinin ja Obaman maskuliinisuuksien ilmentymiä nykyvenäläisessä Amerikan-vastaisuudessa. Vaikka Yhdysvaltoihin positiivisesti suhtautuvia on Venäjällä vähän, niin Obamaan positiivisesti suhtautuvia on vielä verrattoman paljon vähemmän. Internet-meemit, joissa Putin esitetään todellisena mužikina, ja Obama feminiinisenä nynnynä, ovat Venäjällä suosittuja. Venäjällä moni kokee Putinin älykkääksi, rationaaliseksi, päättäväiseksi ja pragmaattiseksi, kun taas Obama nähdään lapsellisena, tunteellisena ja hysteerisenä. Heijastavatko nämä meemit tätä yleistä mielipidettä vai luovatko sitä, lienee ainakin toistaiseksi selvittämätön kysymys. Keskusteluosiossa nousi lisäksi esiin mielenkiintoinen sivuhuomio siitä, miten Yhdysvalloissa Hillary Clintonin tappio presidentinvaaleissa on pantu hänen liiallisen maskuliinisuutensa syyksi, kun taas Venäjällä hänen julkisuuskuvansa on varsin feminiininen.

Politiikka-aihe jatkui tamperelaisen kunnallispolitiikon Juhana Suoniemen (vihreät) puheenvuorolla siitä, miten hän on kokenut miehuuden ja maskuliinisuuden vaikutukset poliittisella urallaan. Nähtävästi suomalainen poliittikkinen on feminisoitunut jo siinä määrin, että tällaisille esityksille on tilausta. Suoniemen puheenvuoro viesti kuitenkin jonkinlaisesta poliittisen elämän uudelleenmaskulinisaatiosta, jossa miespolitiikon oletetaan jättävän sosi- ja terveysasiat naisten huostaan ja jossa tasa-arvoasioita ei enää koeta yhtä tärkeiksi kuin aikaisemmin.

Iltapäivän päätteeksi Maša Godovannaja (Wienin kuvataideakatemia) ja Saara Särmä (Tampereen yliopisto) kävivät vielä esittelemässä syksyllä 2016 Tampereen yliopistossa toteuttamaansa innovatiivista kurssia sukupuolen ja seksuaalisuuden politiikasta Suomessa ja Venäjällä. Tavanomaisten luentojen ja oppimispäiväkirjojen lisäksi kurssilla tehtiin aiheeseen liittyviä kuvakollaaseja ja taidevideoita, joissa opiskelijat olivat hakeneet hyvinkin luovia ratkaisuja. Tiede ja taide voivat olla vuorovai-
kutuksessa ilman taiteilijoitakin!

Illalla kokoonnuttiin vielä uudistettuun Lenin-museoon kuuntelemaan Svetlana Šuranovan esitelmää edustamansa venäläisen ihmisoikeusjärjestö Memorialin historiasta, toiminnasta ja nykytilasta. Ulkomaiseksi agentiksi rekisteröitymään joutuneen järjestön toiminta ei aina ole helppoa. Milloin oikeusministeriö tekee takavarikon, milloin kansalaiset heittävät myrkyllisellä väriaineella. Aktiivinen toiminta kuitenkin jatkuu, yhdessä viimeaikaisessa tempauksessa Moskovaan on sijoitettu valtioterrorin tapahtumapaikoille ohjaavia opaskylttejä. Omat mausteensa illan esitykselle ripottelivat yleisön vieressä jököttäneet Leninin ja Stalinin vahanuket.

Toisen seminaaripäivän isyys-teemassa taide onnistui viemään päähumion, sillä yleisölle näytettiin kaksi tunteisiin käyvää dokumentti-elokuva: venäläinen *Maltšiki s ulitsy Svobody* (*Jelena Pogrebižskaja*, 2014) sekä suomalainen *Daddy Loves You* (Ninni Rokosa, 2015). Elokuvien päähenkilöiden kautta nähtiin kaksi hyvin erilaista isän mallia, ja isän ääni myös kuului elokuvissa eri tavalla. Venäläisen elokuvan päähenkilö, yksin kolme poikaa adoptoinut Saša jäi katsojalle varsin arvoitukselliseksi hahmoksi, jonka suhde myös poikiinsa näytti jäävän etäiseksi. Vaikutelmaksi jäi, että Venäjällä lähes kuka hyvänsä voi adoptoida, kunhan on riittävän itsepintainen. Sašan tavoin myös suomalaisen elokuvan päähenkilöllä, ammattinyrkkeilijä Jussilla oli takanaan vaikea lapsuus, mutta Jussin lämmin ja suojeleva suhde poikaansa oli kovin erilainen. Pogrebižskaja oli paikalla kommentoimassa omaa elokuvaansa ja kertomassa ristiriitaisesta suhteestaan elokuvansa päähenkilöön. Osaltaan ehkä tästä ongelmallisesta suhteesta johtuu se, että lopputuloksena katsojan oli paljon helpompi samaistua Jussin kuin Sašan tarinaan.

Kun silmät oli kuivattu, oli tieteen vuoro. Jelena Roždestvenskajan (Higher School of Economics) puheenvuoro isyyden ja isättömyyden sosiologiasta päätyi odotukseen seuraavasta askelesta, jossa vanhemmuus olisi degenderisoitu eikä isyys olisi miehen itsestään selvä odotusarvo. Avoimeksi tosin jäi, missä vaiheessa tutkija näkee Venäjän olevan tällä tiellä. Myös Ilana Aallon (Turun yliopisto) esitys käsitteli kehäpäätelmiin päätyviä oletuksia isyydestä ja maskuliinisuudesta sekä penäsi keskustelua siitä, mitä maskuliinisuus on.

Toden totta, eksplisiittisempiä näkemyksiä maskuliinisuuden määritelmästä ja olemuksesta, sen eroista Venäjällä ja Suomessa sekä perinteisten maskuliinisuuskäsitysten kyseenalaistamista olisi suonut viikonlopun aikana näkevänsä enemmänkin. Sota, politiikka, isyys ja väkivalta epäilemättä liittyvät maskuliinisuuden käsitteeseen, mutta varmaan näille tekijöille uudenlaisia haastajiaakin voisi löytää.

Seminaarin lopuksi käytiin vielä all female panel isyyden monista ulottuvuuksista Roždestvenskajan, Aallon sekä Pogrebižskajan kesken. Keskustelu pyöri pitkälti *Maltšiki s ulitsy Svobody*n Sašan hahmon ympärillä ja toi kiintoisasti esiin muun muassa sen, miten eri lailla panelistit olivat kokeneet urheilun merkityksen hänen isyydessään. Elokuvan katsojina olleille panelisteille Sašan ottolastensa kanssa jakama pyöräilyharrastus näyttäytyi positiivisena voimana, mutta ohjaaja näki sen vain yhtenä autoritaarisen isyyden ilmentymänä.

Seminaarin päättivät Jelena Pogrebižskajan sanat: ”tärkeää ei ole isän persoonallisuus, tärkeää on, että daddy loves you”.

Mika Perkiömäki

Idäntutkimuksen artikkeli Vuoden Tiedekynä 2017 -ehdokkaana

Koneen Säätiö valitsi Vuoden Tiedekynä 2017 -palkintoehdokaslistalleen Essi Katilan ja Saara Ratilaisen kirjoittaman artikkelin ”Internet ja venäläinen amatööritelevisio”. Artikkelin julkaisiin *Idäntutkimuksen* numerossa 1/2016. Koneen Säätiön internet-sivuilla artikkelia luonnehditaan näin: ”Kiinnostava katsaus venäläiseen internet- ja mediakulttuuriin, joka avaa uutta maailmaa analysoimalla kulttisuosioon noussutta nettisar-

jaa *Stervotški* ja sen kulttuurisia merkityksiä.”

Artikkeli on luettavissa Idäntutkimuksen arkistosta: http://www.helsinki.fi/idantutkimus/arkisto/2016_1/it_1_2016_katila_ratilainen.pdf.

Koneen Säätiö myöntää 25 000 euron suuruisen palkinnon erityisen ansiokkaasti kirjoitetusta suomenkielisestä tieteellisestä kirjoituksesta. Tänä vuonna palkinto jaetaan humanistiseen alaan kuuluvan tieteellisen artikkelin kirjoitta-